

Bananga, bandeko mpe balingami

*Ndenge nini
bokoki koyeba
mpe kosalisa
basi baye
bazali nakati
ya moniokoli*

Mbala mosusu, oyebi mwasi moko okanisi ete mobali na ye azali koniokola ye; kasi, oyebite ndenge nini okoki kosalisa. Mokanda moye mozali kolakisa yo bilembo bya moniokoli mpe ndenge ya kosalisa.

Mateya maye tobengi “Bananga bandeko mpe balingami”, ezali mateya mpo na kosalisa bato bafungola miso mpe mayele na bilembo biye bitali miniokoli ya basi. Tina na yango ezali te bato baye bazali pembeni ya mwasi oyo mobali azali koniokola to baye bazali pembeni ya mobali oyo azali koniokola mwasi, bakoka kosalisa bango.

Moto nyonso asengeli kosalisa mpo ya kokebisa bato na makambo matali miniokoli ya basi. Mpo ya kokebisa baninga na maye matali miniokoli ya basi, okoki kosenga lisalisi epai ya mangomba ya leta, maye masalisaka basi baye mibali baniokolaka mpe mibali baye baniokolaka basi na bango.

Mateya maye masalemi elongo na bakonzi ya Ontario, lingomba ya bakonzi ya basi ya Ontario, mpe lisanga ya bakambi ya lingomba eye tobengi “baninga bandeko mpe balingami,”; Manso makopesama na “Centre pour la Recherche et l’Education sur la Violence faite aux Femmes et aux enfants”.

Bilembo bya moniokoli

Mbala mosusu, okanisi ete mwasi ya pembeni, moninga, ndeko to molingami na yo azali na mpasi ya moniokoli; kasi, oyebi te eloko nini okoki kosala mpe ndenge nini okoki koloba likambo liango. Kozala na bobangi te ya kobevisa lisusu koleka, esengeli kosalisa. Soki oyebi kotanga bilembo mpe nini oyo ezali kokamba mwasi na moniokoli, wana okoki kosalisa ye.

Soki omoni bilembo ya moniokoli, ezali tango ya kosalisa:

Mobali azali kokitisa mwasi
Mobali akokamata liloba tango nionso mpe akotikela mwasi tango ya koloba te
Mobali alingi koyeba makambo manso maye matali mwasi, mpe azali kolanda ye bisika binso, ata na mosala
Mobali alingi kolakisa ete ye nde moto azali na mpasi, mpe akosala lokola moto azali na bokono oyo elongolaka mposa ya mokili
Mobali akomeka kokabola mwasi na ye na bino baninga to bandeko ba ye
Mobali akosala lokola mwasi azali eloko na ye
Mobali azali kokosa na miso ya bato mpo alakisa te azali moto molamu to, akolutisa bolamu na ye mpo ya kolakisa bato
Mobali akosala lokola azali likolo ya mwasi mpe aleki bato banso na libota

Mwasi akosenga bolimbisi tango nionso ata na likambo asali te; mpe akobomba bizaleli ya mabe ya mobali to akokoma kanda kanda
Mwasi azali kokoka koloba te soki mobali azali wana
Mwasi akomi kobela mpe kokima mosala mbala mingi
Mwasi azali komeka kobomba bilembo ya miniokoli na nzoto
Mwasi akomi koluka baelonga ya lokuta mpo akutana na yo te to akokima soki amoni yo na nzela
Mwasi akomi mawa mawa, atikali se ye moko, amibendi, mpe akomi na bobangi
Mwasi azali komela bangi to masanga ya makasi mpo ya kobomba mpe kobosana mpasi na ye

Miniokoli mokoki kosalema na libala ya mwasi na mobali. Se ndenge moko, miniokoli makoki mpe kosalema na libala ya mwasi na mwasi to na libala ya mobali na mobali. Mitindo miye mizali na mokanda moye mozali pona bato banso.

Bilembo biye bikolakisa te mwasi azali na moniokoli

Moniokoli ekoki kozala ya makasi soki:

Mobali akoki kokutana na mwasi mpe na bana
Mobali azali na bibundeli lokola minduki, mbeli
Mobali amesana koniokola mwasi na ye to basi basusu
Mobali ayebisi mwasi te akozokisa to akoboma ye soki mwasi ameki koboya ye. Lokola: “soki nakoki kozala na yo te, moto moko mpe akozala na yo te”
Mobali alingi kozokisa bana, niawu to mbwa na yo; alingi mpe kopanza biloko ya mwasi
Mobali azali kokana komiboma
Mobali abetaki mwasi, afinaki ye na kingo
Mobali azali na mikakatano minene na kati ya bomoi bwa ye (lokola: balongoli ye na mosala, akabwani na mwasi na ye, azali na bokono oyo ekolongola mposa ya mokili)
Mobali akanisi ete mwasi na ye azali na makangu

Mwasi na ye asi atiki ye to alingi kotika ye
Mwasi azali na bobangi pona bomoi na ye mpe ya bana ba ye; to azali komona ete likama liye likoki koyela ye
Mwasi azali kobunda mpo leta apesa ye bana, to azali na bana bawutaki na libala mosusu
Mwasi azali na mobali mosusu

Mobali azali koloba ete mwasi abebisi bomoi bwa ye
Mobali azali koluka lisalisi te
Mobali alingi koyeba makambo manso mwasi azali kosala, azali koyoka masolo ya mwasi na telephone, azali kotanga ba email na ye, mpe azali kolanda mwasi bisika binso azali kokende
Mobali akoki kobatela musala te
Mobali amelaka bangi to amelaka masanga ya makasi mikolo minso
Mobali abangaka leta te

Mwasi azali na mpota na nzoto, kasi esika mpota ewuti eyebani te
Mwasi azali na telephone te
Mwasi azali na mikakatano misusu (lokola: alobaka anglais te, azali nanu na mikanda ya Canada te, avandi mosika mingi na bandeko)
Mwasi azali na baninga te, azali mpe na bandeko te

Mikanda mizali kolakisa te basi baye bazali na se ya mbula 25, basi baye bazali na mbeba na enama moko ya nzoto, basi ya ba “aborigènes”, mpe basi baye bavandi na mobali kasi babalana te, bakoki kozwa likama ya moniokoli. (Statistiques Canada: Violence Familiale au Canada. Un profile statistique 2005)

Ndenge ya kosalisa ye

Tala maye okoki kosala mpo ya kosalisa moto oyo azali na bilembo ya moniokoli:

- Solola na ye na makambo matali bilembo biye yo omonaki mpe lakisa ye ete ozali komitungisa mpo na ye. Yebisa ye ete ozali kondima ye mpe, yebisa ye ete moniokoli mozali kosalema mpo ya mbeba na ye te.
- Yebisa ye te aswanisa mobali na ye te soki alingi kolongwa na ndako. Asengeli kobatela bomoi bwa ye.
- Yebisa ye té okoki kotalela ye bana na tango azali koluka lisalisi.
- Yebisa ye te ndako na yo ezali esika ya bokengeli. Yebisa ye te okoki koyamba ye, bana mpe mbwa to niawu na ye. Soki andimi koya epai na yo, kokotisa mobali na ye te.
- Yebisa ye te abongisa mwa kitunga na biloko ya motuya mpe abomba yango epai na yo.
- Bino mibale, bokoki kobenga nmero ya lisalisi mpo na basi baye mibali baniokolaka. Bokoki kobenga mpe bandako oyo bayambaka basi baye mibali baniokolaka, mpe bokoki kobenga polisi soki likama lizali.

Soki mwasi aboyi kondima ete mobali na ye aniokolaka ye:

- Yebisa ye te akoki kosolola na yo tango inso.
- Kosilikela ye te mpo na mikano oyo ye azwi. Osengeli koyeba mpe kondima te akoki kozala na bobangi, to akoki nanu te koleka na eteni mosusu.
- Meka koyeba mpe kondima maye masali ete mwasi azali na nokoso mpo ya kozwa lisalisi. Mbala mosusu, azali koyoka nsoni.
- Yebisa ye ete okoki konama ye pona koluka lisalisi; mpe yebisa te okoki kopesa ye mayebisi masusu soki alingi.
- Soki azali na bana, yebisa ye na malembe ete yo ozali komitungisa mpo na bomoi mpe mpo na bolamu bwa ye na mpe ya bana ba ye. Mwasi akoki kondima te mobali na ye aniokolaka ye soki amoni te bana ba ye bakoki kozwa miniokoli.

Longola bobangi na yo mpo na kosalisa

Tala mituna okoki kozala na yango liboso ya kosalisa:

Maye makoki koleka na moto mwa yo

Okanisi te makambo maye matali yo te

Oyebi eloko nini okoki koloba te

Mbala mosusu okobebisa makambo

Ezali likambo ya monene te mpo na kobenga polisi

Ozali kobanga ete likama likweyela yo na libota lia yo

Maye osengeli koyeba

Ekoki kozala likambo ya bomoi to ya liwa Likambo ya boniokoli etali moto nionso

Koyebisa ye ete ozali komitungisa mpo na ye. Ezali tango malamuru ya kobanda

Soki osali eloko te, makambo makoki kobeba koleka

Bapolisi bayebi ndenge ya kosalisa mpe ndenge ya kosalela makoki masusu

Loba na ye tango azali ye moko. Yebisa polisi soki mobali na ye akaneli yo

Maye makoki kotungisa yo

Okanisi ete mwasi alingi na ye kolongwa te; mpo, soki alingaki kolongwa, mbele azongaka tango nionso epai ya mobali oyo azali koniokola ye te

Ozali kobanga te mwasi asilikela yo

Oyebi té bango mibale, mwasi na mobali, bazali baninga ba yo

Okanisi té soki alingaki lisalisi, mbele asengi

Okanisi té ezali likambo litali libota lya bango

Maye osengeli koyeba

Mbala mosusu azuaki lisalisi esengelaki te

Mbala mosusu mwasi akoyeba ete yo ozali komitungisama mpo na ye

Moninga na yo azali na mpasi ya moniokoli mpe azali na bobangi

Mwasi akoki kozala na bobangi mpe akoki koyoka nsoni mpo na kosenga lisalisi

Ezali kaka soki moto azoki te

Batela bomoi bwa yo tango inso. Komikotisa na kati ya bitumba te. Benga polisi soki likama lizali. Moto nyonso akoki kokebisa bato makambo matali moniokoli ya basi.

Liyebisi

Nimero ya lisalisi mpo na basi baye mibali baniokolaka na Ontario ezali **1-877-336-2433**. Nimero oyo esalaka ngonga inso. Nimero ya bato bakufa miso mpe bakufa matoyi ezali **1-866-860-7082**. Lisalisi ezali ya sekele. Nimero oyo ekoyebana te mpe ekomonana te.

Bato baye basalaka na nmero ya lisalisi bakoki kosalisa yo mpo ete yo osalisa basi baye mibali baniokolaka to mibali baye baniokolaka basi. Bakosolola na yo na maye matali bilembo bya miniokoli miye omonaki, bakoyebisa yo mpe ndenge nini okoki kosalisa.

Pona kozwa mayebisi mingi na makambo matali lisalisi ya basi baye mibali baniokolaka, tala na internet na **www.briserlesilence.ca** Soki likama likweyi, benga polisi.

*Bato mingi baye bavandi na Ontario, balingi kosalisa mpo na kokitisa moniokoli ya basi. Koyeba mpe kondima likambo litali boniokoli ya basi, ezali eteni ya liboso ya mosala. Kozwa bilembo bya moniokoli na liseki te. Soki olingi kozwa mayebisi mingi, tala na internet na: **www.voisinsamisetfamilles.on.ca***

Sanza ya misatu 2009

Mokanda moye, okoki kozwa mwango mpe na nkota misusu

Esalemi na lisalisi lya Gouvernement ya Ontario